

Divadlo jako obřad

ETBB137 Divadlo v kulturním kontextu

- Prehistorické období
- Archaické kultury
- Antika
- Předkřesťanské období u nás
- Středověk

Prehistorické období

- **Lovecké tance** – akt víry v magii, cesta ke znaku, postupné vyčlenění diváků
- **Magická pantomima** – šamani, kouzelníci a diváci
- **Magické tance** – rituály, pevné obřady → zárodek dramatické situace
- **Totemismus, animismus** – divadelní prvky svázané s magií a náboženstvím, vztah herci – diváci, zárodek divadelního konfliktu
- **Mýtus** – fabulované vyprávění o bozích, lidech, světu
- **Rituál**

Archaické kultury

- Rozvoj divadla spjat s náboženstvím
- Základem kult (bohové, panovník a jeho božský původ, nové vegetativní období)
- **Mezopotámie:** Hymny k poctě bohyně Ištar (dialog kněze s bohyní), Epos o stvoření (dialogické pasáže, zárodek divadelního konfliktu)
- **Egypt:** Usirova mystéria, Knihy mrtvých; průvody v maskách, kočovní herci, divadlo jako zábava

Zobrazení boha Usira v
Knize mrtvých, modrý oděv
symbolizuje znovuzrození.

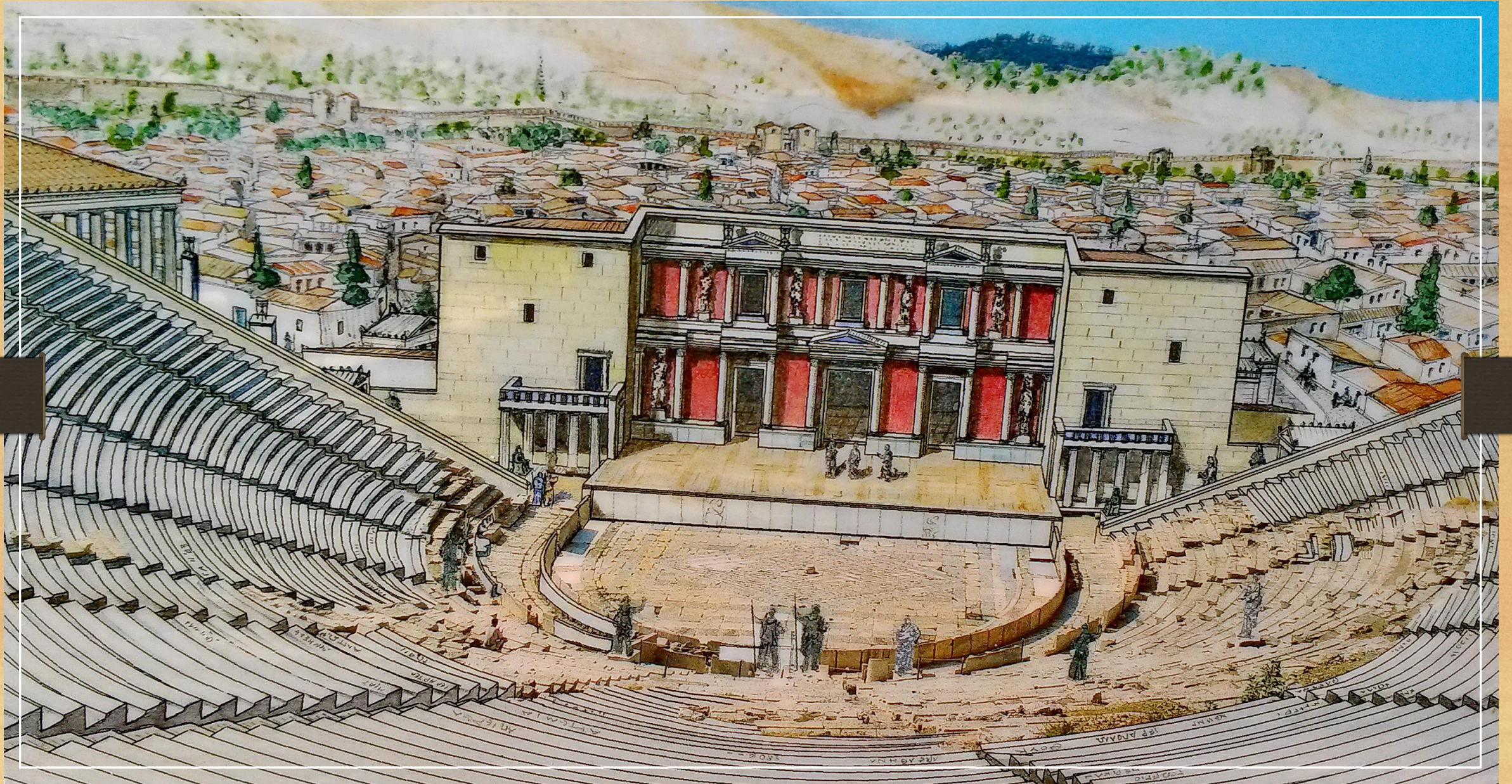
Antika

Řecké divadlo:

- Počátky spojeny s kultem boha Dionýsa (Velké a malé Dionýzie) → vyčlenění z náboženských obřadů (rozdělení divadelního prostoru, vznik dramatických textů, profesionalita interpretů) → pořádání soutěží pro autory dramát
- Divadelní prostor – nejdůležitější *orchestra*, technicky dobře vybavený (různí mechanismy), bez opony (př. Dionýsovo divadlo v Athénách, Divadlo v Epidauru)
- Herci – významní členové společnosti → herectví jako součást obřadů

Řecká tragédie – nabízí cílenou reflexi reálného světa → divák je emočně angažovaný a dochází ke katarzi

- *Aischylos* – téma vztahu bohů a člověka, vše je dáno osudem. Díla: Oresteia, Sedm proti Thébám, Prosebnice
- *Sofoklés* – zavádí centrálního hrdinu a třetího herce, zpochybňuje božskou dokonalost. Díla: Antigona, Elektra, Král Oidipus.
- *Euripidés* – kritika mytologie, proti sudbě bohů, realistické ztvárnění děje i postav. Díla: Médea, Ifigenie v Aulidě, Orestés.

Řecká komedie - volný sled scén, sólové a sborové pasáže, zesměšňování, parodie, vychází opět z mytologie

- *Aristofanés* – zpočátku politická satira a parodie, společenská kritika, později kritika soudobých autorů (Euripida) Díla: Acharňané, Jezdci, Lysistrata.
- *Menandros* – společenská témata (manželská nevěra, záměna sourozenců, vztah pána a sluhy). Díla: *Dyskolos* (Dědek).

Mimos – neverbální a neliterární forma, privátní charakter, typizované postavy

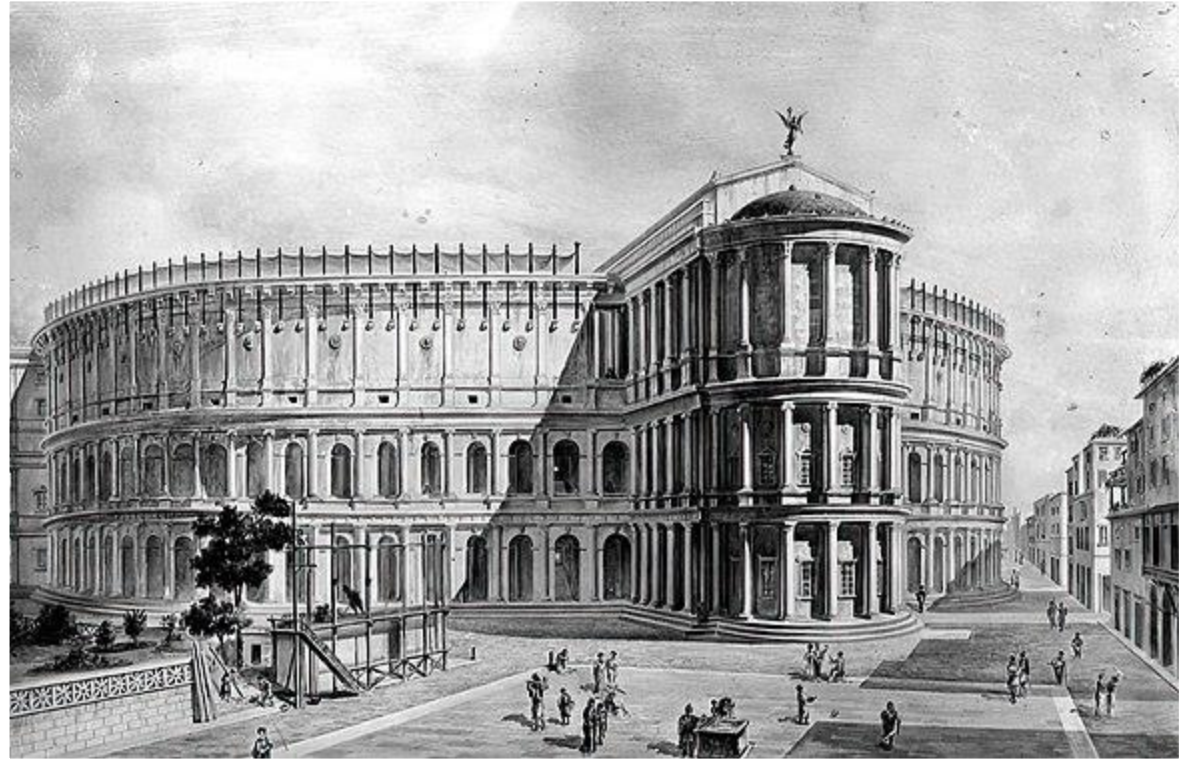
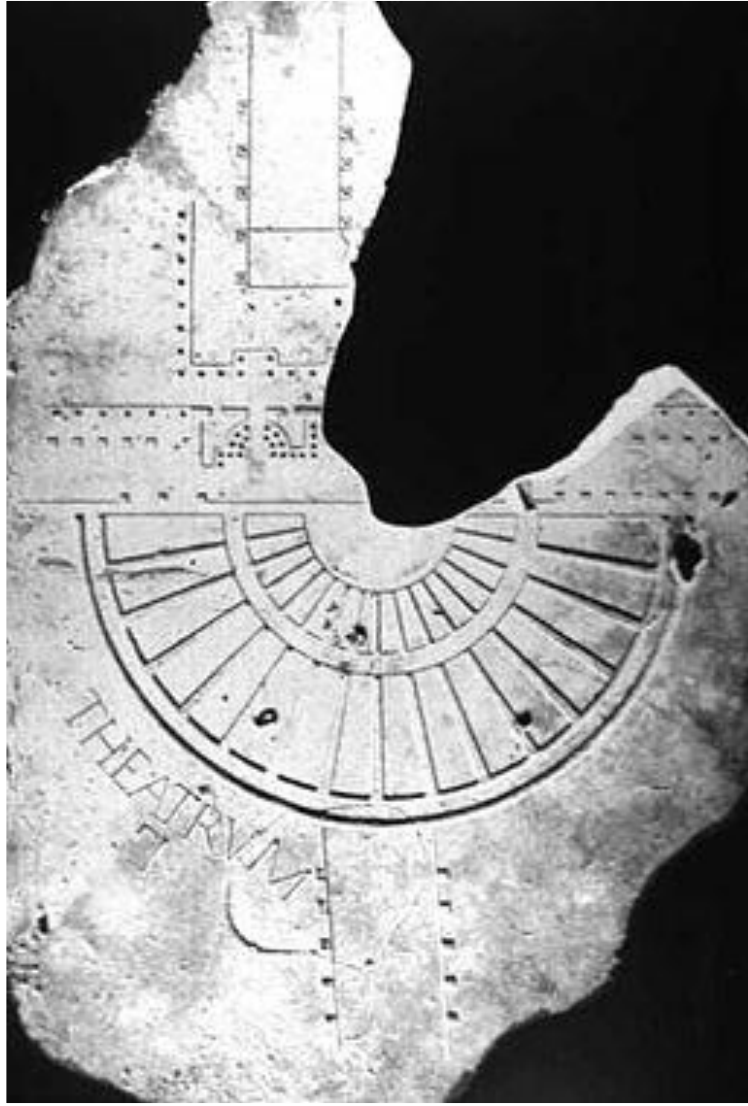

Římské divadlo:

- Nevychází z mýtů → Římané byli válečníci → nebyli tolik muzický vzdělaní, přijímali od Řeků
- Produkce součástí slavností (*ludi* = hry)
- Různé prostory (cirky, náměstí, volné prostranství) → vznik amfiteátrů → patrové, zdobené budovy, zastřešené jeviště, opona (př. Pompeiovo divadlo v Římě, Marcellovo divadlo)
- Herci – pohrdání, většinou propuštění otroci, nízké postavení

- Formy divadla:
  - Nízká (zábavná):
    - **Mimus** – oficiální žánr, 2 – 3 herci, kostým sešit z více kusů látek, bez masek, mohly hrát i ženy, miniscénáře
    - **Pantomimus** – soukromé produkce, jeden herec
    - **Atelánská fraška** – amatérské a improvizované divadlo
    - **Komedie** – *Plautus* – využívá převleky, záměny, typické postavy (prohnání sluhové, otcové, doktoři apod.), dílo: Komedie o hrnci
  - Vysoká:
    - **Tragédie** – ceněná, zobrazování historických událostí (př. Trojská válka). *Seneca* – inspirace z řeckých tragédií, o událostech informují poslové, také filozofické úvahy, velmi kruté tragédie.

Předkřesťanské období u nás

- Zvyky a obřady spojeny s ročními obdobími
- Nejvíce divadelní pohřební obřady
- Opakování obřadů → stylizace a estetizace **X** nešlo o divadlo → produkce nebyla cílem, lidé nebyli herci a diváci
- Prostor: otevřené prostranství, pole, louky, rozcestí
- Potlačováno s příchodem křesťanství (Břetislav II. – zákaz)

Středověk

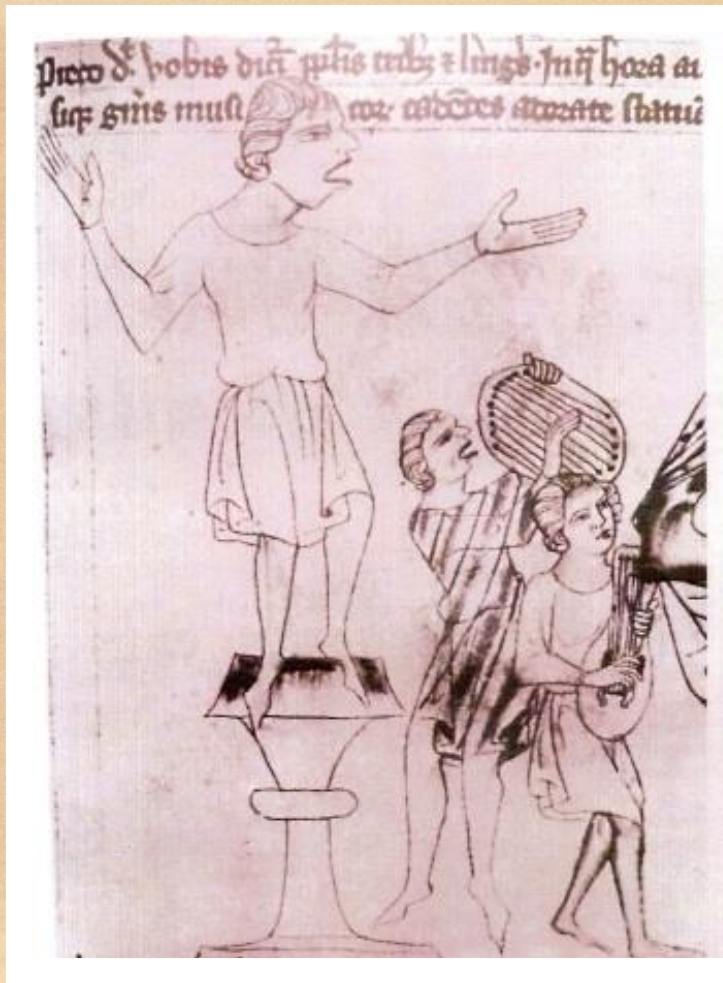

- Křesťanství ostře proti antickému divadlu → zakazováno (náboženské, ideologické a morální důvody) → rozpad divadla jako celku → herci kočují po Evropě s jakoukoliv produkcí

Světské (profanní) divadlo:

- profesionální herci (jokulátoři, žakéři apod.) **X** nízké společenské postavení; bratrstva herců
- tradice antického mimu → hlavně žertovné výstupy a scénky, oblíbená postava d'ábla, satira
- šašci (blázní) – na šlechtických dvorech, loutka = alter ego (*Jan Paleček* na dvoře Jiřího z Poděbrad)
- smíchová kultura – základním prvkem improvizace a zobrazení soudobých typů postav → *mastičkář*
- divadelní prostor neexistuje
- dramatické žánry: **veselá kázání** (parodie, Kázání o sv. šunce), **fraškovité monology**, **sottie** (blázniviny, satira na státní úředníky), **fraška** (typologie postav, téma vychází z lidských prohřešků, obhroublý humor, rychlý spád, př. Fraška o paštice a dortu, Čtverák Enšpígl)

Liturgické (církevní) divadlo:

- pravidelné opakování liturgických obřadů (narození a ukřižování Ježíše Krista) → delší zpívané pasáže vkládané do liturgických textů, krátké výstupy → postupně dějově složitější útvary → obecnost nahrazena konkrétními příklady → konstituování liturgického divadla (Evropa 9. století, ČZ 12. století)
- divadlo napomáhalo věřícím pochopit obsah latinsky sloužených mší a her (velikonoční a vánoční)
- vznik tzv. **oficií** – základem je evangelium, vkládány pasáže v národních jazycích → obsáhlejší, i dialogy z tržnic → vykázání z chrámů, poté hrány na schodech nebo ve výklencích chrámů; mansionový způsob produkce = diváci chodí od stanoviště ke stanovišti
- dramatické žánry: **mystéria** – hry z Nového a Starého zákona, vychází z oficií, také *pašije* = celá biblická minulost; **miráky** – náměty ze života světců; **morality** – spíše světský charakter, alegorie → střed člověka s alegorickými postavami (*Everyman*)

In precedenti capitulo audiuntur christi conceptione
Consequenter audiamus tripliciter humana generatione
hanc generatione non solum angelis uicere desiderabant
sed ipsius in desiderant expectabant et clamabant
Emitte agnum tuum domine dominatorem terre

